

Голові спеціалізованої вченої
ради
ДФ 36.053.023 у
Дрогобицькому державному
університеті імені Івана Франка
доктору філологічних наук,
професорові Котович В. В.

офіційного опонента **Стишова Олександра Анатолійовича**, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри української мови факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу **Шеремет Анни Віталіївни «Фемінітиви у функціонально-стильових сферах української літературної мови: норма і перспективи»**, подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність теми дослідження.

В останні десятиліття засвідчено істотне зростання обсягу творення й функціонування різноманітних фемінативів у багатьох галузях людської життєдіяльності переважно під впливом екстралінгвальних чинників. Вони є різноманітними за походженням, семантичним наповненням, структурою, стилістичними та функційними особливостями. Уважаємо, що скрупульозніше дослідження вказаних одиниць є цілком виправданим і на часі.

На жаль, в українському мовознавстві поки що бракувало комплексної наукової праці, присвяченої системному аналізу фемінативів у функційно-стилістичному аспекті. На нашу думку, здобувач наукового ступеня А.Шеремет вдало обрала тему дисертаційної роботи, яка на сьогодні, безсумнівно, є актуальною.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Уважаємо, що новизна опонованої дисертації не викликає жодних заперечень, оскільки в ній уперше в українському мовознавстві детально проаналізовано фемінативи з позиції стильової динаміки української мови початку ХХІ сторіччя, зокрема визначено роль цих одиниць у публіцистичному, художньому, розмовному, науковому та офіційно-діловому стилях як мовного інструменту впровадження гендерночутливої мови, а також виявлено, що використання паралельних форм фемінної лексики в різних стилях є результатом мовної гри та несе потенційну небезпеку «розхитування» мовної норми.

3. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукова робота Анни Шермет має певну **теоретичну цінність**, оскільки отримані результати висвітлюють новітні тенденції функціонування фемінної лексики в стильовій системі української мови, визначають стильовий статус фемінних новотворів, збагачують українську лінгвістику новими спостереженнями щодо вживання фемінативів, демонструють механізми впливу мовного дискурсивного середовища на систему стилів, поповнюють теоретичну базу лексикології, стилістики, етнолінгвістики, дискурсивної лінгвістики та психолінгвістики, а також лінгвогендерології. Уважаємо, що представлена дисертаційна праця здобувачки становить безперечну **практичну значущість**: її матеріали та результати дослідження варто використовувати під час підготовки курсів, спецкурсів, спецсеминарів зі стилістики української мови, сучасної української мови, медіалінгвістики, підручників і довідників, а також у лексикографії – у процесі укладання різних словників, зокрема неологізмів, okazіоналізмів, словотворчих, ідеографічних та ін.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження спирається на належний науковий аналіз і творче опрацювання понад 200 позицій використаної літератури (серед яких монографії, дисертації, публікації у періодичних виданнях, матеріали наукових конференцій тощо), що істотно

сприяло покращенню теоретичних основ виконаної роботи. Позитивно, що є наукові студії зарубіжних авторів, представлені латинською графікою. Також подано солідний список опрацьованих авторкою джерел ілюстративного матеріалу. Фактологічна база дисертації є репрезентативною, адже виявлено й проаналізовано понад 2000 лексичних одиниць, дібраних із періодичних та онлайн-видань, художніх творів, українських блогів, сайтів державних підприємств, громадських організацій, онлайн-сервісів пошуку вакансій тощо, які (що важливо!) охоплюють різні регіони України. Усе назване вище дало змогу авторці вдало провести скрупульозний аналіз і зробити належні та науково вагомі загальні висновки.

Наукові положення, висновки дослідження оцінюємо як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією.

Представлена робота Анни Шеремет належить до розряду наукових праць, які, без сумніву, сприятимуть розв'язанню складних лінгвістичних проблем, пов'язаних із студіюванням різноманітних особливостей фемінативів. Належне оволодіння термінологічним апаратом, скрупульозний аналіз дібраного огрому цікавого фактичного матеріалу дали змогу здобувачці реалізувати мету дослідження, успішно розв'язати всі поставлені в дисертації завдання (яких визначено п'ять). Авторка опонованої праці повністю оволоділа методологією дослідження фемінативів. Вона вдало й оригінально застосувала ряд методів і прийомів аналізу студійованого матеріалу. Дисертантка послуговувалася як кількома загальнонауковими підходами (аналіз, синтез, дедукція, індукція), так і власне лінгвістичними – *описовим, компонентного аналізу, методом безпосередніх складників, кількісного аналізу, функційного*

аналізу, суцільної вибірки словникового матеріалу; елементи статистичних методів були використані під час оброблення результатів дослідження. Застосувавши комплексну методологію та прийоми аналізу, А. Шеремет зробила в своїй роботі обґрунтовані й об'єктивні висновки.

6. Апробація результатів дослідження.

Отримані в дисертаційному дослідженні результати апробовано на 6 наукових форумах і висвітлено в 7 статтях, із яких 5 є фаховими, 1 – стаття в міжнародному науковому виданні, 1 – стаття у науковому періодичному виданні України. Усі названі публікації Анни Шеремет, їх авторитетна та фахова апробація під час виступів на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях із 2018 до 2021 року відбивають визначені здобувачем ідеї, проаналізований матеріал і висновки.

7. Структура та зміст дисертації.

Здобувач наукового ступеня структурувала свою роботу відповідно до встановлених вимог побудови робіт такого типу. У вступі традиційно подано всі необхідні компоненти дисертації, чітко сформульовано мету, завдання, правильно визначено предмет і об'єкт дослідження, окреслено джерельну базу та ін. Авторську концепцію побудови праці А. Шеремет висвітлює логічно та вмотивовано, вдало сформульована наукова новизна дає змогу зрозуміти, що дисертація міститиме чіткий алгоритм розв'язання поставлених завдань.

Перший розділ роботи традиційно присвячено теоретичним засадам дослідження, зокрема висвітлено різні лінгвістичні підходи, концепції та аспекти вивчення фемінативів; подано класифікації фемінативів у роботах українських дослідників цієї лексики; детально розглянуто погляди мовознавців на проблему функціонування фемінативів у п'яти стилях сучасної української мови. Однак чомусь не згадано про студіювання фемінних назв у конфесійному стилі.

У другому розділі розглянуто фемінативи в різних функційних стилях сучасної української мови. Найбільш докладно проаналізовано названі одиниці в масмедійному стилі, у якому автор чітко виділила й детально описала 16 лексико-семантичних груп. Відрадно, що здобувач зробила правильний висновок: «Це пояснюється такими його [масмедійного стилю] особливостями, як експресивність, наближеність до розмовної мови, передача прямої мови шляхом цитування. Публіцистичний стиль фіксує актуальні неологізми, підтримує найновіші мовні тенденції та розвивається слідом за світовими тенденціями журналістики» (стор. 198). У художньому стилі української мови А. Шеремет ґрунтовно розглянула фемінативи 13 лексико-семантичних груп. У офіційно-діловому й науковому стилях дисертанткою виявлено та вдало простудіювано всього 3 лексико-семантичні групи названих одиниць.

У третьому розділі здобувачка ґрунтовно проаналізувала фемінну лексику розмовного стилю (субстандартна, побутово-розмовна фемінна лексика та фемінні прізвиська).

Висновки в дисертації об'єктивно ґрунтуються на результатах дослідження, викладених у розділах, і своєю чергою, поширюють їх зміст і вагу в контексті висунутих здобувачем положень.

Робота істотно виграє завдяки вміщеним у ній додаткам.

8. Дотримання академічної доброчесності.

Уважаємо, що представлені в опонованій дисертації положення та ідеї є добре продуманими, самостійними, оригінальними. Аналіз тексту роботи дає всі підстави констатувати *дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності* у повному обсязі.

9. Дискусійні положення дисертації та зауваження.

Не маємо жодних принципових зауважень щодо структури, основних положень та концепції дисертації Анни Шеремет. Проте вважаємо, що

окремі моменти роботи, також деякі аспекти потребують уточнення і/або пояснення.

1. Уважаємо, що небажано використовувати невдалу колишню назву *публіцистичний стиль* (те, що публікується – газети, журнали), а доречніше, як вважають сучасні лінгвісти (наприклад, член-кореспондент АН України Шевченко Леся Іванівна), послуговуватися терміном *масмедійний стиль*, *стиль масмедіа*, оскільки нині люди більше користуються електронними медіа (див. стор. 54, 64, 198 та ін.).
2. Виявлено один випадок відсутності покликання на автора (див. стор. 34: "О. І. Байдюк вживає термін «феміноніми» на противагу «масонімам» та «мас-фемінонімам» у питаннях досліджень фемінної ономастики в роботі «Етимологічна структура іменника художнього мовлення А. Кримського» та два випадки неточних покликань (див. с.32 подано: «особливо широко функціонують похідні від іменників чоловічого роду суфіксальні кореляції жіночого роду в розмовному мовленні, вони нерідко не фіксовані словниками» [Загнітко 1997, с. 162]., а в Списку використаної літератури *Загнітко 1996*: Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Морфологія. 1996. 435 с.; див. с. 64: " ... лінгвокультурологічному аспекту оцінної характеристики фемінативів у мові ЗМК присвячена однойменна робота Л. М. Марчук [Марчук 2019]", а в Списку використаної літератури Марчук Л. М. Концептуалізація світу в жіночій прозі Оксани Забужко. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр.* 2009. Вип. 475–477. С. 298–305).
3. На стор 83 Ви пишете: «На позначення жінок за видами діяльності вживаються фемінні складні слова з основою **спів-**: *співзасновниця, співавторка*, пор.: *Іванна Коберник*.

Співзасновниця ГО «Смарт освіта», співавторка посібника «Ефективні комунікації для освітніх управліців (www.pravda.com.ua, 22.01.2020)». СПІВ – це не основа, а префіксоїд або подвійний префікс.

4. Не погоджуємося з твердженням дисертантки, що слова *правозахисниця, очільниця, наречена* (див. стор. 202) належать до розмовної лексики. СУМ-20 не фіксує їх із ремаркою *розм.*
5. Ви проанізували в параграфі **2.4.1.11. Фемінні діалектизми гуцульського говору в мові художніх творів українських письменників** (див. стор. 162). А чому тільки саме цього говору?
6. Враховуючи тенденції розвитку сучасної української мови, варто послуговуватися лексемою *функційний*, а не *функціональний* (див. стор. 54, 141, 182 та ін.).
7. Загалом роботу написано грамотно, літературною мовою, хоча, на жаль, подекуди помічено окремі девіації, зокрема у виборі слів (див. стор. 21, 45-46, 140 та ін.), тавтологія (див. стор. 3, 29, 65), фоностилістичні невірності (див. стор. 32, 49, 96).

Однак висловлені коментарі, поради й зауваження не є категоричними. Позиції й переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

10. Загальна оцінка дисертації.

Незважаючи на висловлені деякі дискусійні положення, зауваження й побажання, акцентуємо на належному теоретичному та методологічному рівнях рецензованої роботи, на її безсумнівній актуальності для сучасного мовознавства, науковій новизні та практичному значенні. Дисертація Анни Шеремет повністю відповідає вимогам МОН України до наукових праць такого жанру.

Дисертація відповідає вимогам п. 6–9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка, **Шеремет Анна Віталіївна**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Олег Стишов

